

SIONISMUS V PASTI: ZÁCHRANA V OHROŽENÍ

Znepokojení z německé okupace Maďarska v průběhu dubna Židovské agentuře nezabránilo ve sledování dalších kauz. Dne 10. dubna šéf politického oddělení agentury Moše Šertok, nacházející se právě v Londýně, obdržel z Jeruzaléma telegram, který ho instruoval, aby „urgentně“ obstaral „minimálně“ 6 000 palestinských certifikátů pro všechny židovské uprchlíky, kteří tou dobou byli v Itálii, Španělsku, Adenu, Tangeru, Casablance a Turecku. Šlo o uprchlíky, kteří už byli mimo oblast, v níž jim hrozil nacistický útlak, a jejichž životy už nebyly v ohrožení.

Pokud šlo o Židy nacházející se dosud v nacistické moci, bylo Šertokovi řečeno, že možnost jejich záchrany je „značně snižena“. Text telegramu to dokládá na faktu, že „od vstupu Němců do Maďarska odtamtud neutekl jediný Žid“.⁴⁴⁸ Dosud se z Německem okupovaného Maďarska nepodařilo

⁴⁴⁸ Ústřední sionistický archiv, S 25/1682.

propašovat jediný dopis. Zprávy z Maďarska nicméně pronikat postupně začínaly. Dne 14. dubna britská zpravodajská služba pro Blízký východ v depeši z Káhiry zaslala na ministerstvo války do Londýna souhrn poznatků dodaných balkánskou politickou rozvědkou. V Maďarsku podle těchto poznatků nová vláda publikovala souhrnné nařízení ve věci nakládání s Židy. Stalo se tak na pozadí usilovné antisemitské propagandy. „Je nicméně otázkou,“ stálo ve zprávě, „dojde-li ke skutečnému pokusu o likvidaci celé této velké skupiny obyvatel.“⁴⁴⁹

Zdálo se, že dvěma možnými způsoby, jak zachránit alespoň část maďarských Židů, je jednak jihoamerický plán, jednak plán na výměnu osob. Už skoro rok, od května 1943, několik stovek polských Židů, kteří unikli deportaci do Treblinky, čekalo ve francouzském Vittelu. Byli vybaveni jihoamerickými pasy. Aby byl jejich odjezd z Evropy pojištěn, bylo mnoho z nich navíc od prosince 1943 také zapisováno na seznamy „sionistických veteránů a zvláštních případů“ pro další palestinsko-německou výměnu. Dne 17. dubna však Richard Lichtheim a Gerhart Riegner odtelegrafovali ze Ženevy varování židovským předákům v New Yorku. Vzhledem k tomu, že nebyli identifikováni žádní němečtí kandidáti na výměnu ze Spojenci kontrolovaného území, „je Německo již netrpělivé a držitelům certifikátů, kteří byli dosud drženi ve zvláštních táborech, hrozí deportace“.

Lichtheim s Riegnerem zdůraznili, že je třeba, aby americký výbor pro válečné uprchlíky „co nejdříve“ sestavil seznam všech Němců způsobilých pro výměnu a nacházejících se v Severní a Jižní Americe a na území britského impéria. Tento seznam měl být německým úřadům poskytnut prostřednictvím

⁴⁴⁹ Zprávy balkánské politické rozvědky z Maďarska, dokumenty ministerstva války, 201/1619.

švýcarské vlády. Lichtheim s Riegerem dodali, že tento plán je „zvláště důležitý“ vzhledem k tomu, co označili jako „zoufalou situaci maďarských Židů, kteří by rovněž mohli profitovat z palestinských certifikátů či jiných autorizovaných dokumentů nebo viz“. Telegram také uváděl, že „tento pohled sdílí i papežský nuncius v Bernu a všichni diplomaté, které jsme v poslední době oslovili“.⁴⁵⁰

Téhož dne, 17. dubna, Lichtheim napsal americkému velvyslanckému radovi v Bernu J. Klahrovi Huddleovi. V dopise zdůraznil, že Španělsko, ochranná velmoc několika latinskoamerických zemí, nebylo ještě informováno, které z dotýčných latinskoamerických zemí jsou ochotny uznat své ve Švýcarsku vydané pasy, a proto „odmítá platnost těchto dokumentů potvrdit“.⁴⁵¹

Co se většiny Židů ve Vittelu týkalo, přišla tato iniciativa ve chvíli, kdy se jejich situace zhoršovala. Dne 18. dubna bylo celkem 173 z nich včetně básníka Itzhaka Katzenelzona a jeho syna posláno z Vittelu do internačního tábora v Draney na okraji Paříže. O čtyři dny později Huddle informoval Lichtheima, že Paraguay už „uznala platnost dokumentů vydaných svými konzuly“. Ale stále nebylo zřejmé, informovalo velvyslanectví, zda španělské ministerstvo zahraničí v Madridu vyrozumělo svého velvyslance v Berlíně, „aby jménem dotčených osob začal jednat“.

V dopise z 22. dubna Huddle poskytl informace „z věrohodného zdroje“ týkající se postoje jednotlivých latinskoamerických zemí. Bolívie, Chile, Paraguay a Uruguay byly ochotny pasy polským Židům vydat. Kuba tak byla ochotna učinit, jen „pokud Velká Británie a USA nebudou mít námitek“. Kostarika a Nikaragua byly ochotny takto pomoci „až osmi rodinám“

⁴⁵⁰ Ústřední sionistický archiv, L 22/92, telegram Stephenu Wiseovi.

⁴⁵¹ Ústřední sionistický archiv, L 22/92.

s podmínkou, že nepůjde-li o farmáře či průmyslníky, budou muset po válce zase odejít. Haiti a Peru, dodal Huddle, „neudělají nic“ a Panama, Guatemala a Salvador „se k věci stavějí negativně“.⁴⁵²

Téhož dne, po odeslání dopisu, se americké velvyslanectví v Bernu dozvědělo, že americký výbor pro válečné uprchlíky a americké ministerstvo zahraničí informovaly španělskou vládu o „značném zájmu“ USA o držitele pasů ve Vittelu i jinde. Ministerstvo zahraničí ve zprávě do Madridu uvedlo, že německá vláda by měla být vyrozuměna Španělskem coby ochrannou velmocí, aby s internovanými osobami židovského původu „nakládala stejně, jako si přeje, aby se nakládalo s německými civilisty nacházejícími se na západní polokouli“.⁴⁵³

Dne 28. dubna polská ambasáda ve Washingtonu zaslala naléhavou zprávu americkému ministerstvu zahraničí. Polští Židé, kteří se dříve nacházeli ve Vittelu, byli podle této zprávy nyní zadržováni v Draney, což je „podle našich informací tranzitní koncentrační tábor“. Zpráva pokračovala takto:

... obdrželi jsme spolehlivé informace, že jejich životy jsou v ohrožení a že jde o každou hodinu. Polský velvyslanec naléhá na okamžitou akci, jež by pravděpodobně vyžadovala laskavost ze strany španělské a švýcarské vlády coby vlád ochranných velmocí. Je třeba, aby se zasadily o to, že pasy vydané latinskoamerickými zeměmi budou respektovány a v některých případech jim bude prodloužena platnost.⁴⁵⁴

Tato spojenecká aktivita ale přišla pozdě. Dne 29. dubna bylo všech 173 vittelských Židů internovaných v Draney včetně Katzenelzona a jeho syna deportováno do tábora Auschwitz, kde byli poslání do plynových komor.

⁴⁵² Ústřední sionistický archiv, L 22/92.

⁴⁵³ Ústřední sionistický archiv, L 22/92, Huddle Lichtheimovi 24. dubna 1944.

⁴⁵⁴ „Memorandum“, tajné, naléhavé, Národní archiv USA, 840/48, Uprchlíci/605.